

İLKÖĞRETİMOKULLARINDA SOSYAL BİLGİLER

ÖĞRETİMİAÇISINDANOLMASIGEREKEN

DONANIMVEİNSANKAYNAKLARI

Pelin İSKENDER*

Emine ALTUNAYŞAM**

Özet

Bu çalışma ile ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde, donanım ve insan kaynaklarının neler olması gerektiği hakkındaki ilköğretim okul müdürü ve İl Millî Eğitim müfettişlerinin görüş ve düşüncelerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretimine yönelik gerek donanım gerekse insan kaynakları ile ilgili sorun ve eksikleri tespit etmek ve çözüm önerileri getirmektir. Bu araştırmada, Samsun ve Amasya illerinde toplam 244 okul müdürü ve 30 İl Millî Eğitim müfettişine yöneltilen “İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi açısından olması gereken donanım ve insan kaynakları neler olmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda çıkarılan sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda okullarda insan kaynakları ve donanım bakımından birtakım eksikliklerin olduğu görülmüş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler öğretimi, öğretmenlik mesleği, Sosyal Bilgiler dersi

Giriş

Sosyal bilgiler, insanı ve yaşamı konu aldığı için çeşitli bilim adamları tarafından değişik şekillerde tanımlanmıştır. Çünkü sosyal bilgiler, disiplinlerarası ve çok disiplinli bir alandır. Ancak iki temel ayırıcı özelliği vardır. Bunlar vatandaş yeterliklerini kazandırmak için oluşu ve bütüncül, disiplinler arası bir alan oluşudur (Doğanay, 2003, 16). Sosyal bilimler alanında önemli bir uzman olan Sönmez sosyal bilgileri, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamaktadır (Sönmez, 1999, 17). Yine sosyal bilimler ile ilgili çalışmalarını bulunan Erden’e göre “sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (Erden, tarihsiz, 8). Sosyal bilgiler eğitimi alanında uluslararası en önemli kuruluşlardan biri olan ve bu konuda bir çok çalışmalarda bulunan ABD Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies), sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır: Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinlerarası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı

içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilimlerin temel amacı birbirine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (Doğanay, 2003, 16).

Bu anlamda sosyal bilgilerin genel amacı, demokratik ve çağdaş bir toplum için etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Sosyal bilgiler öğretimi ile bireyin demokratik tutum ve değerlere sahip, problem çözme ve karar alma becerileriyle donanmış, üretken ve katılımcı olması hedeflenir. Böylesi önemli bir misyonu olan sosyal bilgiler öğretimi dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de en sorunlu alanlardan biridir. Bu sorunlar programın tanım ve yapısından, genel ve özel amaçlarına, öğretim strateji, yöntem ve tekniklerinden öğretim materyal ve teknolojilerine ve değerlendirmeye, her türlü donanım ve insan kaynaklarına kadar, öğretim programının tüm öğeleriyle ilgilidir (Öztürk, 2002, 1).

Yöntem

Araştırmanın evrenini, Samsun ve Amasya illeri ile ilçelerindeki ilköğretim okulu müdürleri ile İl Millî Eğitim müfettişleri oluşturmaktadır. Çalışma evreninin tamamına ulaşıldığı için örneklem seçme yoluna gidilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, ilköğretim okul müdürlerine ve İl Millî Eğitim müfettişlerine yöneltilen “İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi açısından olması gereken donanım ve insan kaynakları neler olmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplarla toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış anket formuna, okul müdürlerinin ve İl Millî Eğitim müfettişlerinin verdikleri yanıtlar, içerik analizinde detaylı olarak alt gruplara ayrılmıştır. İlköğretim okul müdürleri ve İl Millî Eğitim müfettişlerinin ilköğretim okullarındaki insan kaynakları ve donanım ile ilgili görüşleri tablolaştırılarak, frekans ve yüzdeleri belirlenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Sosyal bilgiler öğretiminde gerekli olan donanım ve insan kaynaklarına ilişkin, İl Millî Eğitim müfettişleri ile ilköğretim okulu müdürlerine yöneltilen “İlköğretim okullarında Sosyal Bilgiler öğretimi açısından olması gereken donanım ve insan kaynakları neler olmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplardan çıkan görüşlerden yararlanılarak iki farklı tablo oluşturulmuştur. Aşağıda Tablo 1’de İl Millî Eğitim müfettişlerinin üzerinde durduğu konular ve bu konuya kaç müfettişin değindiği yer almaktadır. Tablo 2 de ise ilköğretim okulu müdürlerinin üzerinde durduğu konular ile bu konuya kaç ilköğretim müdürünün değindiği belirtilmektedir.

Tablo 1. İl Millî Eğitim Müfettişlerinin En Çok Üzerinde Durduğu Konular ve Sayısal Dağılımları

Tablo 2. İlköğretim Okul Müdürlerinin En Çok Üzerinde Durduğu Konular ve Sayısal Dağılımları

Sonuç ve Öneriler

1. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulması: Derse yapılabilecek eklemelerin başında görsel-işitsel araçlardan yararlanma gelmektedir. Yalnızca anlatım yöntemleriyle bile dersini işlemeyi düşünen bir öğretmen görsel-işitsel araçlar yardımıyla öğretimini zenginleştirebilir. Ancak derste kullanılacak araçlardan gerekli yararın sağlanması, uygun aracın, uygun zamanda, uygun yerde ve uygun bir biçimde kullanılmasına bağlıdır (Küçükahmet, 2001, 136).

Sosyal Bilgiler zümre başkanı veya öğretmenin sorumluluğunda okulda bulunan tüm harita, levha, coğrafya ve tarih atlası, yardımcı kitaplar, ansiklopediler, ders kitapları, görsel-işitsel araçlar (bilgisayar, CD, tepegöz, slayt projeksiyon makinesi, eğitim setleri, konu ile ilgili kasetler, eğitici filimler vb.) ile Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan bütün araç-gereçler, oluşturulacak olan bir laboratuvarla toplanmalıdır. Göstermiştir ki öğretmenler ders anlatımında bilişim teknolojilerinden yararlanmak istemektedirler. Fakat çoğu okulun bu tür imkanları istenilen ölçüde değildir. Oysaki bilişim teknolojisine eğitimde yer verilmesi öğretimin kalitesini daha da arttıracaktır.

2. Kütüphane ve Okuma Salonunun Gerekliliği: Kütüphaneler, bilgi toplumunun gereksinim duyduğu bilgi kaynaklarının toplanması, korunması ve sistematik bir şekilde hizmete sunulmasının en önemli merkezlerinden biridir. Dolayısıyla eğitim kurumlarını kütüphanelerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Kütüphane, eğitimin her aşamasında ve türünde onu tamamlayan en önemli unsurdur. Kütüphanelerin kullanımıyla öğrencilerde okuma, düşünme, bilgi arama, beceri geliştirme gibi yetenekler gelişir. Sosyal bilgiler öğretimi bakımından bir ilköğretim okulunda zengin bir kütüphanenin ve rahat çalışma ortamı bulabileceği okuma salonunun bulunması son derece önemlidir. Öğle arası tatilde tüm öğrencilerin kütüphaneden ve okuma salonundan yararlanmaları sağlanmalıdır.

3. Yerel Yönetimlerden Her Türlü Desteğin Alınması: Eğitimde yerelleşme, gelişmiş ülkelerde her geçen gün daha da artmaktadır. Çünkü eğitimle ilgili sorunların yerinde belirlenip çözülmesi ve bu anlamda yerel toplum temsilcilerinin güçlendirilerek desteğinin sağlanması son derece önemlidir. Böylece çevre kaynakları okula yönlendirilecek, toplumun desteği alınacak ve okulla toplum arasında işbirliği sağlanmış olacaktır. Gerek büyük şehir ve ilçe belediyelerinin gerekse İl Özel İdarelerinin çeşitli kanunlarla belirlenmiş eğitim ve kültürel faaliyetlerle ilgili bazı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle çevre sağlığının korunmasını sağlamak, yeşil sahalar, parklar ve bahçeler yapmak, sosyal ve kültürel hizmetleri yerine getirmek, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerler yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletirmek bunların başında gelmektedir. Gerek il gerekse ilçe belediyelerinin görevleri arasında aynı zamanda eski eserleri korumak, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak, meslekî kurslar açmak gibi etkinlikler de yer almaktadır. Yine 1930 tarihli ve 1580 sayılı "Belediyeler Kanunu"na göre halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, belediye tiyatrosu, sineması, halk müzeleri, hayvanat ve nebatat bahçeleri yapmak ve idare etmek ve yaptırıp işletmek, belediye idaresinin muhtaç olduğu meslekler erbabı yetiştirmek üzere kurslar, dersler, gece ve hafta tatili günü dershaneleri, çırak ve ev kadını mektepleri açmak ve idare etmek gibi eğitim sorumlulukları da vardır. 0-6 yaş öncesi çocuklar için eğitim ve bakım etkinliklerinin düzenlenmesi, okuma-yazma kurslarının açılması, bayanlar için biçki, dikiş, nakış, halıcılık gibi el sanatları kurslarının açılması da önemli hizmetler içindedir. Kısacası belediyelerin halka yönelik eğitim hizmetleri, örgün eğitim ve öğretime yönelik hizmetleri, kültür ve sanat alanındaki hizmetleri ve personele verilen hizmet içi eğitim gibi eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. Aynı şekilde İl Özel İdarelerinin de eğitime ilişkin görevleri vardır. Özellikle Mili Eğitim Bakanlığının bilgisi ve denetiminde meslek kursları, yetiştirici ve tamamlayıcı kurslar açmak; okul öncesi eğitim, özel eğitime muhtaç çocuklar için eğitim, ilköğretim ve orta öğretim okulları ile dengi meslek okullarının arsa ve binalarını temin etmek, yapım, bakım, onarım ve donanımını sağlamak; öğrenci yurtları yapmak, işletmek, muhtaç öğrencilere yardımcı olmak, karşılıklı veya karşılıksız burs vermek, zorunlu temel

eğitim ğrencilerinin okullara taşınmasına yardımcı olmak, bu konuda mahall idarelerle işbirliği yapmak gibi görevlerdir.

4. evre ve Kurum Gezilerinin Yapılabilmesi için İmkn Sağlanması: Planlı ve düzenli bir Şekilde yapılacak olan evre ve kurum gezileri gibi eğitim etkinlikleri, okul ve sınıf içi çalışmalarını tamamlayarak daha etkili hale getirir. Bundan dolayı geziler, bir ünitenin başında öğrencileri öğrenmeye güdülemek, araştırmaya yönlendirmek, birinci elden kaynak toplamak, sınıf ortamına getirilmesi mümkün olmayan kaynaklara ulaşmak ve bunları doğal ortamında incelemek gibi amaçlarla düzenlenir (Erden,tarihsiz :164). Öğrencilerin ders programının içeriğine uygun olarak bu tür gezilerin yapması onlara, çevrelerini daha iyi tanıyarak gözlem yapma becerisi sağladığı gibi çevrelerine karşı duyarlı olmalarını da sağlayacaktır. Aynı zamanda görerek ve yaşayarak öğrenmelerine yardımcı olacağı için daha kalıcı ve etkileyici olur, okul-evre ilişkisini geliştirir. Bu sayede ğrenci kapalı kapılar ardında teorik bilgilerle olayları öğrenmekten uzaklaşmış olur. Bu geziler yapılmadan önce, öğrencilere etkili rehberlik yapmak ve gezinin amacına en iyi Şekilde hizmet etmek için n bir hazırlık yapılmalı, gidilecek yer hakkında bilgi edinilmelidir.

5. Öğretmenlere Hizmet içi Seminerlerin Verilmesi: Çağımıza damgasını vuran bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler, eğitim kurumları ve öğretmenleri bu alanındaki gelişmeleri takip etmeye zorunlu kılmaktadır. nk eğitim kurumları ve öğretmenlerin bu gelişmelerin dışında yada gerisinde kalması düşünülemez. Özellikle ğretmenler, eğitimin yürütülmesinde en başta gelen unsurlardan olduklarına göre onların en iyi Şekilde yetiştirilmesi bir zorunluluktur. Gerek ğretmen eğitiminde gerekse eğitim kurumlarındaki yeterlilik, zamanla gelişip çeşitlenmektedir. Yakın zamana kadar çok sıkıa kullanılan bir ğretim metodu günümüzde önemini yitirebilmektedir. Örneğin ğrenci merkezli eğitimden kısa süre öncesine kadar pek bahsedilmezken veya uygulanmazken, bugün bu teknik sıkıa uygulanmakta ve bu durum geleneksel ğretmen modelini değişmeye zorlamaktadır. Değişen toplumsal yapı ve eğilimler öğretmenden beklentileri de etkilemektedir. Yeni beklentilerin gerektirdiği rollerin yerine getirilebilmesi, onun sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumların değişim dinamiklerine uygun Şekilde zenginleşmesine bağlıdır. Bu nedenle her geçen gün farklılaşan ve gelişen bireysel ve toplumsal gereksinmelerin göz ardı edilmemesi için mutlaka öğretmenlerin hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerekmektedir.

6. Öğretmenlerin Formasyon Alması: Her kurumda için gerektirdiği niteliklere sahip elemanların bulunması son derece önemlidir. Konu eğitim olunca bunun önemi daha da artmaktadır. Yeterlilik yönünden için gerektirdiği vasıfları taşımayan bir ğretmen, Millî Eğitimin amaçları ve etkinliği yönünden de büyük bir engel teşkil etmektedir. Millî Eğitim sistemimizde sosyal bilgiler ğretmeni olabilmek için Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler ğretmenliği Ana Bilim Dalı'ndan mezun olmak ve ÖSYM'nin gerçekleştirmiş olduğu Kamu Personeli Seçme Sınavı'ndan yeterli puanı almış olmak gerekmektedir. Zaman zaman Fen-Edebiyat fakültelerinin Tarih ve Coğrafya bölümlerinden mezun olan öğrencilerin de formasyon aldıktan sonra atandıkları da uygulamalar arasında görülmüştür. Dolayısıyla meslekte yeterlilik için formasyon almış olmak, hele de günümüz bilgi toplumunda Őarttır.

7. Sosyal Bilgiler ğretmeninin Dersine Yönelik Her Türlü Yenilikleri ve Gelişmeleri Takip Etmesi: 21. yüzyılda bireyler ve toplumlar çok hızlı bir değişim ve gelişim süreci içerisindedirler. Çağımızda gelişmiş toplumları diğerlerinden ayıran en önemli faktörlerin başında bilgiye ulaşmada izlenen yollar gelmektedir. Gelişmiş toplumlarda en kolay, en ucuz, en güvenilir Şekilde bilgiye ulaşılabilmek için her türlü imkanlardan yararlanılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri de derslerine yönelik her türlü yenilik ve gelişmeleri takip etmeli, öğrencilerini de bu bilgi ve teknolojiyen en iyi Şekilde yararlanabilecekleri Şekilde, nitelikli insanlar olarak yetiştirmelidirler. Bunun için de sosyal bilgiler öğretimine yönelik dergiler, kitaplar, yayınlar ve günlük basın takip edilmelidir. Okulun en az bir dergiye abone olması sağlanmalı, konular tek bir kaynaktan değil farklı kaynaklardan farklı bakış açılarıyla anlatılıp değerlendirilmelidir. Bunlar yapılırken de sosyal bilgiler ğretmeni, öğrenciye okumayı ve araştırmayı sevdirip, ders anlatan kişi değil rehberlik yapan kişi konumunda olmalıdır. Kendini geliştirme

adına, gelişmeleri ve değişiklikleri daha iyi takip edebilmek için alanı ile ilgili konferans, panel vb. etkinliklere katılmalıdır.

8. Ölçme ve Değerlendirmenin Yerinde ve Etkili Olarak Kullanılması:

Ölçme herhangi bir niteliği gözleyip, gözlem sonuçlarının sayı veya sembollerle gösterilmesidir. Değerlendirme ise, ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurarak yargı çıkartma işlemidir (Turgut, 1984, 28). Her ikisi de öğretim sürecini oluşturan temel unsurlardandır. Değerlendirmede temel amaç öğrencilerdeki öğrenme eksikliklerinin saptanması ve başarı düzeyinin sınıflandırılmasıdır. Bu sayede öğretim faaliyetlerindeki aksaklıklar saptanarak bunları düzeltmek için önlemler alma yoluna gidilebilir. Bundan dolayı sınav yapılacağı zaman öncelikle sınavın amacı saptanarak, sınavda yoklanacak hedef davranışlar önceden belirlenmelidir.

Öğrenciyi sınavda düşünmeye sevk edici sorular yöneltilmelidir. Geleneksel sınıf sisteminde öğrenciye bilgi, sınıf ortamında ezberletilir, daha sonra sınavda öğrenciden bu bilgiler olduğu gibi istenirdi. Oysa son zamanlarda, öğrenciyi düşünmeye sevk etmek amacıyla daha farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Öğrenciye temel kavramlar verilerek, onların bireysel deneyimlerinden anlam oluşturarak, sonuçlar çıkartması hedeflenmektedir.

9. Zümre Öğretmenlerinin Birbirleriyle ve Meslektaşlarıyla Sık Sık Bilgi Alış-Verişinde Bulunması: Okullarda öğretmenler her dönem başında zümre toplantısı yapmaktadırlar. Bundaki amaç, okulda okutulan sosyal bilgiler dersinin, işlenişi sırasında uygulanacak metot ve tekniklerde, ölçme ve değerlendirmede, başvurulacak kaynaklarda, kullanılacak araç ve gereçlerde, ünitelendirilmiş yıllık planların yapılıp uygulanması vb... konularda görüş alış-verişinde bulunarak; birikim ve tecrübelerin karşılıklı paylaşılması, uygulamada karşılaşılan güçlük ve problemlerin beraberce giderilmesi gibi konularda birlikteliği sağlamaktır. Dolayısıyla bu toplantılarda branştaki problemler tartışılıp, değişen ve gelişen yöntem ve bilgiler konusunda zümre öğretmenleri, birbirlerini aydınlatıcı fikirler ileri sürerek bilgi alış-verişinde bulunup, birbirlerinin deneyimlerinden yararlanırlar. Böylece branşlarında daha iyiyi yakalamaya çalışarak öğrencilerine de daha yararlı olmayı hedeflerler.

Bu toplantılarda önce, bir önceki zümre toplantısında alınan kararlar gözden geçirilir. Hangi hedeflere ulaşıldığı, bazı kararların uygulanması sırasında ne gibi güçlüklerle karşılaşıldığı, aksaklıkların neler olduğu ve nasıl giderilebileceği konuları konuşulup bir karara bağlanır. Bu nedenle öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerinde, eğitim ve öğretimin daha planlı ve verimli yapılmasında, hedeflerin belirlenip gerçekleştirilmesinde son derece önemli olan bu toplantılar, daha da genişletilerek zaman zaman bazı il ve ilçelerin genelinde yer alan okullardaki zümre öğretmenlerinin bir araya gelmeleriyle çok daha verimli hale gelmekte, yeni ve değişik fikirlerin ortaya çıkmasında ve problemlerin halledilmesinde oldukça önemli yer tutmaktadır.

10. Eleştiriye Açık Olunması: Her şeyin hızla gelişip değiştiği eğitim alanında daha iyiye, doğruya ve güzele ulaşmak için öğretmen gerçek ve doğru bilgiyi araştırmalı, olayların nedenlerini sorgulayabilmeli, soyut ve yaratıcı düşünebilip, bunu öğrencilerine vermelidir. Bütün bunları gerçekleştirebilmek için de eleştirel düşünebilmelidir. Tabi ki bu eleştirileri yaparken yapıcı olmak ve aynı zamanda yapılan eleştirileri de dikkate almak gerekir. Eleştiriler, meslek disiplinini ve etik anlayışı bozucu şekilde olmamalıdır.

Eğitimde “her şeyi ben bilirim” tavrıyla hareket etmek, gelişmelere ve eleştirilere kapalı kalmak uzun vadede sosyal yaşantıya da zararlı olacaktır. Çünkü eğitimciler olarak bizim ham maddemiz öğrencilerimizdir. Öğrencilerin, verilen her şeyi tartışmasız kabul ettiği bir eğitim anlayışı, eksiklerle dolu olduğu kadar değersizdir de. Eğitimciler olarak bizler eleştiriye açık olmalıyız ki öğrencilerimize de kendilerini geliştirebilmeleri için bu bilinci kazandırabilelim. Hazır bilgileri tekrar tekrar herhangi bir şey

katmaksızın ve eleştiriye kapalı olarak öğrencilere aktarmak ne bizi ne öğrencilerimizi ne de toplumumuzu daha iyiye ve doğruya götürür. Aynı kısır döngü içerisinde sıkışıp kalırız. Eleştirel düşüncenin verilmediği bir öğrencide, özgür ve bilimsel düşünme gücü, araştırmacı, sorgulayıcı ve bilimsel yönden kuşkucu olma özellikleri de bulunmayacaktır. Bu da bilimsel yönden bir gelişmeye olanak tanımaz.

11. Mesleğinde ve Branşında İddialı ve İdealist Olmak: Her zaman gelişmekte ve kendini yenilemekte olan öğretmenlik mesleğinin tecrübe ile devam ettirilemeyeceği muhakkaktır. Tecrübelerin de günün şartlarına göre yenilenmesi ve duruma uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Çünkü nesiller arasında farklılıklar bulunmaktadır. Branşında iddialı ve idealist öğretmenlerin, her alanda kendisini yenileyip geliştirmesi, çağdaş bilgilerle donanımlı olması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirirken de hizmet içi eğitim kurslarının yanı sıra çağın gereklerinden olan her türlü teknoloji araçlarından yararlanması ve gelişmelerden haberdar olması gerekir. Branşlarında, öğretim yöntemlerinde ve öğrencilerine yaklaşımlarında eski yöntem ve dar kalıplara sıkışıp kalmaktan kurtulmalı, aydınlanma ihtiyacı duyabilmelidir. Bunun içinde gelişmeleri yakından takip etmeli, ülke ve dünya sorunlarını ve ihtiyaçlarını bilmeli, meslektaşlarıyla her türlü meslekî diyaloga açık olmalıdır.

12. Sınıf Yönetimi ve Çocuk Gelişim Özelliklerini İyi Düzeyde Bilmek: Etkili bir eğitim ve iletişim için sınıf yönetimi son derece önemlidir. Sınıf yönetiminin çeşitli değişkenleri vardır. Bunlar öğretmen, öğrenci, okul, program, eğitim ortamı, eğitim yönetimi, aile ve çevre olarak sıralanabilir. Bunların hepsi eğitimi ve öğretimi etkileyen son derece önemli etkenlerdir. Ancak söz konusu değişkenlerin içinde, en belirleyici değişken öğretmendir. Çünkü etkili bir sınıf yönetimi için gerekli olan eğitim süreçlerinin düzenlenmesinden ve yürütülmesinden öğretmen sorumludur. Ayrıca eğitim ortamının oluşturulması için gerekli psikolojik koşulların sağlanması ve fiziksel düzenlemelerin yapılması da öğretmenden beklenir (Aydın, 1998:16). Yakın zamana kadar alanına hakim olan öğretmen iyi ve etkili öğretmen olarak nitelendirilirken, bugün alana hakim olmanın, sınıfa hakim olabilmek için tek başına yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Etkili bir sınıf yönetimi için öğretmen öncelikle öğrencinin gelişim özelliklerini, kişisel ve psikolojik gereksinimlerini bilmelidir. Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkisi ve sınıf ortamında eğitimi destekleyici donanım ve koşulların hazır bulunmuşluğu sınıf yönetimiyle doğrudan ilişkilidir. Etkili bir sınıf yönetimi için güvenli bir öğrenme ortamının oluşturulması, öğrencilerin üretici etkinliklere yönlendirilmesi, öğrencinin üzerinde bütünüyle denetim kurarak değil, öğrencilerin kendi kendini kontrol etme becerilerinin geliştirilmesine öncelik tanıma son derece önemlidir. Unutulmamalıdır ki öğrenci, büyük ölçüde anladığı ve kabul ettiği kurallara uymaya özen gösterir (Celep, 2002, 85). Yine etkili bir sınıf yönetimi için dersin amaçlarını esas alarak planlı derse girmek, zamanı en verimli şekilde kullanmak, sınıf kurallarını belirleyerek öğrenciye benimsetmek gerekir (Başar, 1999, 92).

13. Konunun Özelliğine Göre Zaman Zaman Olayları Yaşamış Olan Kişilerden ya da O Konunun Uzmanlarından Yararlanılması: Son yıllarda çoğu alanda olduğu gibi sosyal bilgiler dersinin öğretiminde de aktif öğrenme önem kazanmaya başlamıştır. Aktif öğrenme yöntemlerinden biri de sosyal bilgiler dersinin konusu içine giren olayları yaşamış yada konusunda uzman kişilerin okula veya sınıfa getirilerek onların görüş ve düşüncelerinden yararlanılmasıdır. Bu ortam içinde öğrenci aktif duruma getirilip, konuyla ilgili soru yönelmeleri yada fikirlerini söylemeleri sağlanarak daha etkili bir öğrenme sağlanmış olacaktır. Konunun uzmanı olan kişiler öğrenciler için bir model teşkil edeceğinden, öğrencinin, daha önceden bilmediği veya eksik ya da yanlış bildiği bir konuda ilgisini uyanmasına hatta o alana kaymasına ve eğitim almasına da yardımcı olacaktır.

14. Sosyal Bilgiler Komisyonu Kurularak Çeşitli Proje Yarışmalarının Düzenlenmesi ve Bu Projelerin Kaynak Olarak Kullanılması: Öğretme-öğrenme süreci içerisinde, öğrenciler sık sık araştırma, proje oluşturma gibi etkinliklerle daha aktif duruma getirilmelidir. Öğrenci bu sayede yaparak ve yaşayarak öğrenme olanağı kazanır. Böylece zamanla öğrenciler, daha bilimsel düşünmeye başlayacak ve ilerideki dönemlerde akademik sorumluluk kazanmış olacaklardır. Projelerinin derste

kaynak olarak kullanılması kendilerine olan güvenin daha da artması ve çalışmalarının devamlılığına neden olacaktır. Öğrencilerin projelerde takım çalışmasına yönlendirilmesi ve bu konuda desteklenip gerekli ortamın hazırlanması bilimsel paylaşım becerisi kazandıracaktır. Öğrencilerin sorumluluk duygusu da bu sayede artmış olur ve yeni araştırmalar için öğrencileri heveslendirir.

15. Üniversiteler İle İlköğretim Okulları Arasındaki Bilgi Alış-verişinin Daha Sık ve İstenilen Düzeyde Olması: Okul-üniversite işbirliği azamî ölçüde sağlanabilmelidir. Öğretim üyeleri, öğretmenler ve öğretmen adayları işbirliği içerisinde ortak çalışmalar, projeler, gezi vb. faaliyetleri birlikte yürütecek olursa öğretmen adayları eğitim ortamına daha iyi uyum sağlama olanağı bulacaktır. Aynı zamanda Eğitim Fakültelerindeki Okul Deneyimi ve Öğretmenlik Uygulaması gibi faaliyetler de öğretmen eğitiminin kalitesini önemli ölçüde arttırmaktadır. Bu tür uygulama derslerine daha çok önem verilerek okul-fakülte işbirliğinin istenilen düzeye getirilmesi eğitimin kalitesinin artmasında da etkili olacaktır.

16. Okullarda Teknik Elemanların Bulunması: Etkin öğretim için teknik gelişmeler öğretmenin hizmetine verilmelidir. En basit bir yazı tahtasından en gelişmiş bilgisayarlara kadar sayısız araç, öğretmene yardımcı olarak sunulmalıdır. Oysa bazı öğretmenlerin elindeki basit bir aracı bile kullanmaktan çekindiği gözlenmektedir. Bu çekingenliğin temel nedenlerinden biri şüphesiz ki öğretmenin o aracı kullanmasını bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Elinin altındaki bir aracın nasıl kullanılacağını, o aracın faydalarını ve sınırlılıklarını bilen bir öğretmen o araçtan yararlanma yollarını arayacaktır. O halde öncelikle öğretmenlere araçların tanıtımı yapılmalıdır. Bu nedenle de okullarda yer alacak olan teknik elemanlar bu açıdan son derece önemlidir (Küçükahmet, 2001, 136).

17. Ders Kitaplarının Yenilenmesi: Ders kitabının kitaplar içinde ayrı bir önemi vardır. Çünkü planlı eğitimde öğrenme ve öğretme süreçleri açısından ders kitabının değeri büyüktür. Bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilebilmesi için ilgili dersin programıyla örtüşmesi gerekir. Bu anlamda ders kitabı programın hedef ve davranışlarının gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun bir araç demektir. Dolayısıyla ders kitabı bir çok aracın işlevini yerine getirme durumunda olan bir araçtır (Kılıç, 2003, 19).

Eğitimde bilişsel, duyuşsal, devinişsel alanın her basamağında bir ders için hedef belirlenir. Hedef, eğitim programının ilk ögesini meydana getirir. Öğrenciye kazandırılması düşünülen nitelikler hedef ile belirlenir. Bu belirlenmediği takdirde, eğitimde istenmeyen bir durum olarak istenilenin dışında farklı yerlere ulaşılır.

İçerik ise hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesidir. Bu açıdan içerik, hedef davranışlarla tutarlı, çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefî bilgiyle donanmış, öğrencinin hazır bulunuşluluk düzeyine uygun, soyuttan somuta ve kendi içinde tutarlı olmalıdır (Sönmez, 2004, 110). Ders kitaplarında programın içeriği dışında ünite ve konular yer almaz. Bundan dolayı ders kitapları öğretmen ve öğrenciler için önemli bir kaynaktır. Bu kitaplarda gereksiz bilgi ve konular olmamalı, çağın değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına göre hedefler doğrultusunda programlarda meydana gelen değişikliklere ve gelişmelere paralel olarak yenilenmelidir. Her geçen gün, bilimsel gelişmeler meydana gelmekte, önceden doğru olduğuna inanılan bazı bilgiler yeni bulunan bilimsel gerçeklerle tamamen yada kısmen değişmektedir. Bundan bir iki nesil öncesinin kullandığı ders kitapları artık günümüz ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Bunların çağın ihtiyaçlarına ve gelişmelerine göre yeniden düzenlenip, değiştirilmesi gerekmektedir.

18. Sosyal Bilgiler Öğretmenin Drama Konusunda Eğitim Alması: Bilim ve teknolojiye hızlı değişmelerin olduğu günümüz dünyasında her alanda yaratıcı düşünce de gelişmektedir. Klasik öğreti dizgesindeki bazı eksikliklerin giderilmesi yaratıcı düşünceyle sağlanabilmektedir. Yaratıcılık, daha önceden kurulmamış ilişkiler arasında ilişkiler kurarak, farklı bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı,

deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyabilme ya da anlam evrenimizi yeniden yapılandırma, birey ya da kültür için gerçekliğe uygun bir yenilik katmadır (San, 2002, 3). Bu bağlamda, eğitimde yeni bir yaklaşım olarak dramaya kuram ve uygulamada yer verilmelidir. “Eğitimde drama; insanın kendini başkalarının yerine koyarak çok yönlü gelişmesi, bireyin eğitim ve öğretimde aktif rol alması, kendini ifade edebilme, yaratıcı olma, yaşamı çok yönlü algılama, araştırma istek ve duygusunun gelişmesi, eğitim ve öğretimin buyurgan, kısırlaştırıcı ve angarya hâline dönüşmesine karşı bireyin eğitim ve öğrenme isteğini artırıcı eğitim yöntemidir” (Güneysu, 1991, 84). Genellikle Türkçe dersleriyle bağlantılı olarak yürütüldüğü düşünülen dramaya, aslında tüm alan öğretmenleri gibi sosyal bilgiler öğretmenleri de yeni bir öğretim tekniği olarak başvurulmalıdır. Bu yolla, vatandaşlık ve insan hakları, doğal afetler ve korunma yolları, Türkiye'nin bölgeleri ve doğal özellikleri, insanlık tarihindeki önemli olaylar ve günümüze etkileri gibi çoğu kez öğrenci tarafından sıkıcı bulunan konular eğlenerek, uygulayarak, katılarak ve yaşarak öğrenme modeline kolaylıkla dönüşebilecektir.

19. Sosyal Bilgiler Bülten Tahtasının Olması: Okullarda yer alan panolar ve bülten tahtaları öğrencilerin dikkatinin çekilmesi açısından son derece önemlidir. Öğretmenler derste işledikleri konuları yada yapmış oldukları etkinlikleri öğrencinin dikkatini çekecek şekilde buralara asarak daha etkili bir öğretim gerçekleştirebilirler. Aynı zamanda bunlar, her zaman öğrencilerin gözü önünde bulunacağı ve dikkat çekebileceği için daha etkili bir öğrenme sağlanabilir. Öğrencilerse yapmış oldukları faaliyetleri bu bülten tahtaları sayesinde arkadaşlarıyla paylaşabilirler. Böylece hem kendilerini ifade etmiş hem de araştırmaya yönlendirilmiş olurlar. Faaliyetlerinin arkadaşlarına sunulması, öğrencinin kendine olan güvenin artmasına ve bilimsel çalışmalara teşvik eder.

Bülten tahtaları kullanılırken buraya takılan malzemelerin iki haftadan fazla tutulmaması ve değiştirilmesi gerekir. Üzerine fazla malzeme konan bülten tahtası ilgiyi çekmeyeceği gibi bulunduğu yeri de sevimsizleştirecektir. Bülten tahtasındaki malzemelerin hazırlanması, düzeni ve yapılandırılması için yeterli zaman harcanmalı, yazılar resimlerle desteklenerek öğrencinin dikkati çekilmeli ve konuya gereken önem verilerek bunun da eğitimin önemli bir parçası olduğu unutulmamalıdır (Küçükahmet, 2001, 149).

Bu çalışmada bir ilköğretim okulunda sosyal bilgiler öğretimi açısından olması gereken donanım ve insan kaynakları neler olmalıdır? sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışmada varılan sonuçlara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretiminin daha etkili yürütülebilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Ders işleyişini akıcı hale getirecek ve öğrencinin görerek öğrenmesini sağlayacak teknik araçlar (bilgisayar, CD, internet ağı, tepegöz, eğitim setleri, konular ile ilgili kasetler, haritalar vb.) okulda yer almalı, iletişim araçlarından etkin şekilde yararlanılmalıdır.

2. Sosyal bilgiler laboratuvarının ve zengin bir kütüphanenin oluşturulmasına çalışılmalıdır.

3. Yerel yönetimlerden her türlü destek alınmalı, vali, kaymakam, köy muhtarı veya jandarma, trafik polisi gibi yetkililerle sürekli iletişim sağlanmalıdır.

4. Çevredeki tarihî, kültürel, turistik yerler gezilip incelenmeli, kurum gezileri yapılmalıdır. Yapılacak gezi izinlerinde kolaylık sağlanmalı, bunun için önemli bir malî kaynak ayrılmalıdır.

5. Sosyal Bilgiler dersinin gelişen ve değişen dünyaya paralel işlenmesi için öğretmenler hizmet içi seminerleriyle istenilen düzeye getirilmelidir.

6. Sosyal Bilgiler öğretmenin formasyon almış olmasına önem verilmelidir.

7. Sosyal Bilgiler eğitimi almış olan öğretmen derse girmeli ve her okulun kadrolu sosyal bilgiler öğretmeni bulunmalıdır.

8. Sosyal Bilgiler öğretimine yönelik dergiler, kitaplar, çeşitli yayınlar ve güncel basın takip edilmelidir.

9. Ölçme ve değerlendirme yerinde ve etkili olarak kullanılmalıdır.

10. Sosyal Bilgiler öğretmeni kendi performansını, bilimsel seviyesini yükseltici etkinliklerde (konferans, panel vb.) bulunmalı, inceleme ve araştırmaya yönelik çalışmalarda bulunup, öğrencilerini de buna teşvik etmelidir.

11. Sosyal Bilgiler öğretmeni, müfettişlerle, idarecilerle, branş öğretmenleriyle ve meslektaşlarıyla sürekli diyalog kurup, kendi başarısını izletip, eleştirilerini istemelidir.

12. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, sınıf yönetimi ve çocuk gelişim özelliklerini çok iyi düzeyde bilen öğretmenler olmalıdır.

13. Mesleğinde ve branşında iddialı ve idealist öğretmenler olmalıdır.

14. Okullarda sosyal bilgiler komisyonu kurularak çeşitli proje yarışmaları düzenlenmeli ve daha sonra burada değerlendirmeden geçen projeler kaynak olarak kullanılmalıdır.

15. Üniversiteler ile ilköğretim okulları arasındaki bilgi alış-verişi daha sık ve istenilen düzeyde olmalıdır.

16. Sosyal Bilgiler öğretmeni ders anlatan kişi değil, rehberlik yapan kişi donanımında olmalıdır.

17. Okullarda bir teknik elemanın bulunması ve teknik araçlar ile ilgili olarak öğretmenlere yardımcı olması eğitimi ve öğretimi olumlu yönde etkileyecektir.

18. Öğrenci ile istenilen düzeyde ilgilenebilmek ve her öğrenciyi derste aktif hale getirebilmek için sınıfların en fazla 25 kişiden meydana gelmesi gerekmektedir.

19. Ders kitapları ve kaynaklar, programlarda meydana gelen değişikliklere ve gelişmelere paralel olarak yenilenmelidir. Ders kitaplarındaki gereksiz ayrıntılar çıkarılmalıdır.

20. İl ve ilçelerdeki ilköğretim okulları arasında Sosyal Bilgiler zümre başkanları oluşturulmalı, burada alınan kararlar uygulanmalı ve takip edilmelidir.

21. Sosyal Bilgiler öğretmeni çağdaş insan vasıflarına sahip olmalı, sorumluluk alabilmeli ve bu sorumluluğunu maksimum derecede yerine getirmeye çalışmalıdır.

22. Sosyal Bilgiler öğretmeni drama konusunda eğitim almalı, derslerde bunu konulara göre uygulamalıdır.

23. Sosyal Bilgiler programı oluşturulurken öğretmenlere taslak program gönderilip, fikirleri alınmalıdır.

24. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine hem olumlu davranış kazandırma yöntemleri hakkında hem de branşları ile ilgili seminerler verilmelidir.

25. Konular anlatılırken olayları yaşamış veya alanında uzman kişilerden ya da kurumlardan yararlanılmalıdır.

26. Okulun uygun bir yerinde bütün öğrencilerin faydalanabileceği güncel ve ilginç olayların, resimlerin sergilendiği sosyal bilgiler panosu hazırlanmalıdır.

27. Okullar, çeşitli kuruluşlar ve kişiler tarafından ekonomik yönden desteklenmelidir.

Kaynakça

AYDIN, Ayhan (1998). **Sınıf Yönetimi**, Anı Yayıncılık, Ankara.

BAŞAR, Hüseyin (1999). **Sınıf Yönetimi** (1999), peGem A Yayıncılık, Ankara.

CELEP, Cevat (2002). **Sınıf Yönetimi ve Disiplini**, Anı Yayıncılık Ankara.

DOĞANAY A., TEKİNDAL S., CİN M., DEMİRCİOĞLU İ. H., KABAPINAR Y., YANPAR ŞAHİN T. ve AKINOĞLU O. (2003), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, (Editörler: Cemil ÖZTÜRK-Dursun DİLEK), peGem A Yayıncılık, Ankara.

ERDEN, Münire (tarihsiz) **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Alkım Yayınları, Ankara.

GÜNEYSU, Sibel (1991). **Eğitimde Drama**, YA-PA 7. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Eskişehir.

KILIÇ A. ve SEVEN S. (2003). **Konu Alanı Ders Kitabı inceleme**, peGem A Yayıncılık, Ankara.

KÜÇÜKAHMET, Leyla (2001). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZTÜRK, C. ve OTLUOĞLU, Rahmi (2002). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller**, peGem A Yayıncılık, Ankara.

SAN, İnci (2002). "Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro", **Yaratıcı Drama 1985-1995 –Yazılar-**, editör: H. Ömer Adıgüzel, s. 1-18, Ankara.

SÖNMEZ Veysel, (1999). **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

TURGUT, Fuat (1995). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**, Saydam Matbaacılık, Ankara.

THEREQUIREDEQUIPMENTANDHUMANSOURCES

INPRIMARYSCHOOLSINTERMSOFSOCIAL

STUDIESEEDUCATION

PelinİSKENDER*

Emine ALTUNAYŞAM**

Abstract

This study determines the ideas of school principal and National Education inspectors about the required equipment and human sources from the perspective of social studies education. The aim of this study is to determine the problems about the human sources and to put forward some suggestions. In that research, the results of the open-ended questions asked the directors of 244 schools and 30 National Education inspectors in Samsun and Amasya have been evaluated. The results obtained from this study have been evaluated in line with the open ended question of "What should be the equipment and human sources in primary schools in terms of the instruction of social studies?". Under the light of these results, it has been seen the shortage of equipment and human sources and some suggestions have been put forward.

Key Words: Social Studies education, teaching profession, Social Studies course